

Bushpoint i Guna Yala

JEANETTE OCH FREDRIK Liljekvist på S/Y Bushpoint berättar här om när de under en månad seglade runt i ögruppen Guna Yala som är en självstyrande region i Panama.

Under vår månad här har vi upplevt mycket och lärt oss massor om Guna Yala, dess invånare och historia. Vi har bland annat lärt oss att Guna Yala ska stavas med G och inte K, fast G uttalas som K. Tidigare kallades Guna Yala för San Blas, men det är ett namn de spanska erövrarna gav dem, så det namnet är inte omtyckt. Det riktiga namnet på ögruppen och den delvis självstyrande regionen i Panama är alltså Guna Yala.

Guna-indianerna vill bevara sitt sätt att leva och sina traditioner. Gunas är trevliga, vänliga, och öppna. De är småväxta och efter vad vi lärt oss är det bara pygméerna som är kortare. Det bor cirka 55 000 Gunas i Guna Yala. Gunas kom ursprungligen från fastlandet men de lämnade succesivt sina hem och flyttade ut till öarna. På fastlandet drabbades byarna av översvämningar, sjukdomar som gula febern och blev hotade av andra stammar. På öarna fanns det dessutom varken farliga insekter eller ormar.

Öarna som tillhör Guna Yala ligger strax utanför fastlandet Panama, och man behöver zooma rejält mycket för att upptäcka dem på en karta. Guna Yala består av cirka 365 öar men bara ett 40-tal är bebodda. En del öar tar emot back-packers och andra "travelers" som vill bo en eller flera nätter i en hängmatta på en mer eller mindre obebodd ö. Flera av de obebodda öarna används också som "weekend get aways" av invånarna på de öar som är bebodda där det oftast är många hus och riktigt trångbott.

Men som sagt, spanjorerna har de genom historien inte kommit undan, inte heller de pirater som hade Gunas öar som baser för sina attacker mot utseppningshamnen Portobello och spanska skepp lastade med stulna skat-

ter. Omkring år 1750 fick Gunas nog och de annars så fredliga indianerna attackerade och utförde en massaker på de inkräktare som hade bosatt sig på öarna.

Fredsavtalet som sedan slöts 1785 skulle garantera att Gunas fick leva i fred. Det var



också vid denna tid som handeln med kokosnötter startade och fortfarande idag är den många Gunas huvudsakliga inkomstkälla. Det betyder att varje kokosnöt i Guna Yala ägs av någon och man får som besökare inte plocka dem, även om de ligger på marken.

Självstyre sedan 1925



Hur gick det då med att få leva i fred efter 1785? Så där, kan man säga. Gunas styrdes från Panama som 1903 blev självständigt från Colombia med hjälp av USA (som ville slutföra bygget av Panamakanalen). Men Gunas lojalitet fanns hos Colombia. Panama styrde diktatoriskt över Gunas och efter många sammandrabbningar fick allt ett blodigt slut 1925 när panamapolis, stationerad på en av Guna

Yalas öar (Porvenir), mördades tillsammans med de personer som var av blandäktenskap.

Gunas begärde totalt självstyre och fick det också. Gunas är strikt hierarkiskt organiserade. Varje by har tre "Sailas" (chefer) och tre "Caciques" (högsta chefer) som styr Guna-

nationen, en av dessa tre väljs till absolut högsta ledare av Gunas. Varje by har en "congresso" där byn samlas kring sina Sailas, dessa är mycket mer än politiska ledare, de har också kunskap inom spiritism, poesi, medicin och historia.

Isolering leder till inavel

Guna är ett matriarkalt samhälle, kvinnan styr över pengarna och det är kvinnan som väljer sin man som sedan flyttar till hennes ö. En Guna blir giftasvuxen när

de anses mogna, ålder har liten betydelse.

Sedan 1925 är det förbjudet för Gunas att gifta sig med någon icke Guna (men på en ö, som vi besökte, finns en fransman som är gift med en Guna). Eftersom det bara finns 55 000 Gunas innebär lagen genetisk isolering och vi har sett en hel del albinos. Men

för Gunas betyder det lycka att få ett albinobarn som här kallas "moon child". Fast man ser hur illa solen går åt deras ljusa hy och känsliga ögon. Seglare som kommer hit ger dem solskyddskräm, som vi hoppas att de använder, men solglasögon är särskilt välkomna. Vi önskar att vi vetat detta innan vi kom hit för då hade vi haft med oss solglasögon för barn att ge bort.

De flesta Gunas lever dock och har god hälsa långt upp i åren. Men precis som vi får de med stigande ålder problem

med att läsa liten text, så vi var glada att vi hade några extra par läsglasögon att ge bort.

Pojkar blir flickor

Det finns flera Gunamän som klär sig som kvinnor med smycken, klänning, molas och arm- och benband. Här ses det som helt naturligt. De agerar också som kvinnor och för att

ytterligare förstärka deras kvinnlighet omges de ofta av ett eller flera barn. Vi har hört att om det bara föds pojkar i en familj så utses en av dem till att vara flicka. Någon annan berättade för oss att den förstfödda ska vara en flicka, oavsett vad.

Molas

– traditionellt hantverk

Molas är ett "broderat" rektangulärt tygstycke som Guna kvinnorna traditionellt syr fast på fram- och baksidan av en blus. Förr i tiden gjordes molas av naturfiber, men när kokosnöts-handeln startade introducerades nya material och mönster. Det tar allt från en till tre månader att färdigställa en mola som består av flera tyglager av olika färger, där varje lager klipps fram till första sidan för att bilda ett mönster i olika färger. Tyglagren som lyfts fram sys fast och sedan broderas fina stygn som också bildar olika mönster. Molas gjordes tidigare enbart i geometriska mönster, men idag kan man hitta mönster av fåglar och andra djur, till och med delfiner. Orange, vinrött och svart är de traditionella färgerna men på senare tid har man börjat göra molas i olika blå toner, med marina motiv, för det gillar turisterna. De av högsta klass, som oftast kostar mer, har många tyglager och är fint bearbetade med många fina stygn och har en vacker design. Priset beror också på vem som gjort och vem som säljer dem. De dyraste kan kosta mellan 80 och 100 US, medan de billigare säljs för mellan 15 och 50 USD.

Isla Maquina

– Mola maker Island

Isla Maquina kallas också för Mola Maker Island. Där bor 500 personer varav 200 barn och vår speciella "mola maker" Yessica med make Romeliano och barn. Maquina är nog en typisk Guna Yala by, med en stor Congreso i centrum och små hus/hyddor av bland annat bambu och andra material från jungeln. Taken är gjorda av sammanflätade palmlädd från den närliggande jungeln på fastlandet. Byggnaderna och taken är stadigt gjorda och står pall under regnperioden, taken behöver bara läggas om var 25 år! Det finns inga möbler i husen, bara hängmattor att sova och vila i. Köken ligger separat, utanför själva husen, och består av en öppen eld över vilken

det hänger ett kokkärl. Självklart finns det inte rinnande vatten och toaletterna är hyddor som hänger ut i havet. Sötvatten får Maquina genom en smal ledning från en stor bäck på fastlandet. På ledningen, som kommer upp ur havet, sitter en kran som vrids av och på. Sedan bär man hinkar med vatten till husen. Fredrik hjälpte till och bar vatten vid vårt besök. Familjerna har ett odlingsområde, "finca", som ligger på fastlandet där de odlar bland annat bananer och ananas, och i jungeln



finns det på sina håll djur som de jagar. Familjen Yessica och Romeliano hade ett hus gjort av betong med två våningar, dubbelsäng i sovrummet och drev en liten affär på bottenvåningen. Det som förvånade oss var de många solpanelerna och vi såg även en och annan parabolantenn på ön. Och vi har hört att det inom ett par år kommer det att finnas mobiltäckning på hela Guna Yala.

Mat, sopor och internet

– vardagsbekymmer

Hur gick det för oss att leva utan en vanlig livsmedelsaffär typ ICA eller Coop, hur klarade vi sophanteringen och gick det

att leva utan internet i en månad? Vi börjar med det sista. Det har gått bra, mycket bra och det har varit skönt att vara ganska oinformerad under en tid. Men så snart vi fick internet började vi surfa.

Sophanteringen har också gått ganska bra. Det finns ingen sophämtning här på öarna, utan varje ö bränner sina egna sopor och nästan varje kväll kan man känna en svag doft av brinnande plast.

Det är kanske inte det mest miljövänliga, men vad ska de göra? På lovert/vindsidan på öarna samlas skräp, det mesta är plast som kommer från andra delar av världen (till exempel Karibien och Atlanten). De som har varit här förut berättar att det är mycket mer skräp än för bara två år sedan och tyvärr får vi rapporter om liknande tillstånd från seglare i hela världen!

Vi kastade matrester överbord och aluminiumburkar lämnade vi till Gunas som i sin tur sålde dem vidare. Kvar ombord fanns soppor med konservburkar, glasflaskor, pappersavfall och plast och allt detta kunde vi sopsortera när vi kom till Shelter Bay i Panama.

Och att leva utan livsmedelsaffär? Vi provianterade mycket och mer än vad vi trodde oss behöva innan vi lämnade Curaçao och kompletterade sedan i Colombia. I Guna Yala kunde vi då och då fylla på förråden av ägg, färsk frukt och grönt när grönsaksbåten kom, ibland till och med ett

par gånger i veckan. Det är hutlöst dyrt, men det är bara att betala.

Färsk fisk och hummer erbjöds vi att köpa nästan dagligen till ganska rimliga priser. Gunas kommer till båten i sina ulus, (träkanoter) gjorda av urgröpta trädstammar och det känns verkligen primitivt när man handlar. Men en del har motor och lite större båtar och några sätter segel på sina ulus och tar sig snabba fram med vinden.

Det var det hela från Guna Yala, hör gärna av dig om du vill vet något mer.

Text och foto: Jeanette och Fredrik Liljekvist